

ВІДГУК

офіційного опонента **Олександра Анатолійовича Стишова**,
доктора філологічних наук, професора,
професора кафедри української мови
факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
про дисертаційну працю **Дергача Дмитра Валерійовича**
«Медійні жанри в комунікації: природа, функції, стилістичні параметри»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук
зі спеціальності 10.02.01 – українська мова

Докторська дисертація Д. Дергача «Медійні жанри в мовній комунікації: природа, функції, стилістичні параметри» належить до тих фундаментальних наукових досліджень, які не лише узагальнюють сучасний стан розвитку окремого напрямку гуманітарної науки, а й формують нові концептуальні засади його подальшої еволюції.

Рецензовану працю присвячено комплексному осмисленню жанрової системи сучасної медійної комунікації як багаторівневого мовного, стилістичного, функціонального та соціокультурного феномена. Уже сама постановка проблеми засвідчує високий рівень наукових амбіцій автора, адже йдеться не про аналіз окремих жанрів чи окремих різновидів медійних текстів, а про створення цілісної наукової концепції медійної жанрології, що інтегрує досягнення сучасного мовознавства, функціональної стилістики, теорії тексту, медіалінгвістики, комунікативної лінгвістики та інших гуманітарних дисциплін.

Актуальність дисертаційного дослідження є беззаперечною та визначається сукупністю наукових і суспільних чинників. Протягом останніх десятиліть світовий інформаційний простір зазнає кардинальних трансформацій, пов'язаних із цифровізацією комунікації, стрімким розвитком мультимедійних платформ, інтеграцією різних каналів передачі інформації, формуванням нових моделей взаємодії між автором і реципієнтом медійного повідомлення. У таких умовах істотно змінилися (і змінюються далі) принципи функціонування мовної системи масової комунікації, виникли нові жанрові моделі, активізувалися процеси жанрової дифузії, **стильової взаємодії** та

комунікативної гібридизації. Саме тому традиційні класифікації медійних жанрів уже не можуть повною мірою пояснити закономірності розвитку сучасного медіапростору.

У цьому контексті особливої ваги набуває запропоноване Д. Дергачем комплексне осмислення медійної жанрології як самостійного напрямку сучасної філологічної науки. Дисертант не обмежується уточненням окремих дефініцій чи переглядом наявних класифікацій. Значно важливішим є те, що він пропонує принципово новий спосіб наукового бачення жанрової системи медійної комунікації, у центрі якого перебуває жанр як універсальна модель мовної організації публічного спілкування. Саме такий підхід забезпечує роботі фундаментальний характер і визначає її особливе місце серед сучасних фахових студій із медіалінгвістики.

Не викликає сумнівів і суспільна значущість виконаного дослідження. Адже вже загальновизнано, що в сучасних умовах медіа виступають одним із найпотужніших чинників формування мовної культури, суспільної свідомості, комунікативних моделей поведінки, інформаційної безпеки, етнічної та культурної ідентичності. Саме через систему медійних жанрів реалізуються механізми суспільного діалогу, формуються моделі інтерпретації подій, відбувається конструювання публічного дискурсу. Відтак, дослідження мовної природи жанрів сучасних медіа має не лише суто академічне, а й важливе загальнокультурне та державницьке значення.

Безумовною перевагою дисертації є її концептуальна цілісність. Авторіві вдалося сформувати послідовну систему взаємопов'язаних теоретичних положень, яка охоплює всі основні рівні функціонування медійної жанрової системи – від загальнотеоретичного осмислення категорії жанру до аналізу новітніх процесів жанрової еволюції сучасної масової комунікації. При цьому кожне сформульоване положення логічно впливає з попереднього, а вся дисертація справляє враження завершеної наукової концепції, а не механічного поєднання окремих тематичних досліджень.

Особливої позитивної оцінки заслуговує високий рівень методологічної культури автора дисертації. Робота переконливо демонструє вільне володіння

сучасними методами лінгвістичного аналізу, функціонально-стилістичним підходом, дискурсивною методологією, елементами когнітивної лінгвістики, теорії комунікації та медіазнавства. Водночас застосування різних методологічних підходів не призводить до еклектичності дослідження. Навпаки – Д. Дергачеві вдалося інтегрувати їх у єдину систему наукового аналізу, що значно підвищує переконливість сформульованих висновків.

Безперечною є **наукова новизна** дисертації, яка має комплексний характер і не зводиться до окремих уточнень чи локальних теоретичних положень. Основним науковим здобутком автора варто вважати створення цілісної концепції медійної жанрології, що дозволяє по-новому осмислити природу сучасних жанрових процесів у масовій комунікації. Цілком погоджуємося з авторською аргументацією, що «вперше... у дослідницькій традиції сучасного мовознавства медійні жанри проаналізовано з огляду на їх функціональну природу і стилістичний ресурс – предметність медійної жанрології як самостійного наукового напрямку. Це дозволяє переконливо аргументувати та зреалізувати критерії для їх типізації та класифікаційного розрізнення в контексті актуалізації категорій функціонального ядра та периферії жанру / жанрів медіа» [Дисертація, с. 62].

Запропонована модель переконливо доводить, що медійний жанр є не лише структурною одиницею тексту, а насамперед функціональною формою організації комунікативної діяльності, що реалізує складну систему мовних, прагматичних, когнітивних і соціокультурних взаємозв'язків.

Важливо підкреслити, що наукова новизна роботи полягає не тільки у введенні до наукового обігу нових теоретичних положень, а й у створенні нової системи інтерпретації вже відомих мовних явищ. Саме такий рівень концептуалізації є характерною ознакою докторських досліджень високого наукового рівня.

Принципово важливим є те, що авторська концепція медійної жанрології не є механічним поєднанням положень сучасної медіалінгвістики, стилістики, жанрології. Дисертантові вдалося сформувати самостійну наукову модель, у межах якої категорія медійного жанру набуває статусу інтегральної

мовнокомунікативної категорії. Саме ця обставина визначає фундаментальність представленого дослідження та його значення для розвитку сучасної української гуманітарної науки.

Високої оцінки заслуговує прагнення Д. Дергача розглядати жанр не як статичну структурну одиницю, а як відкриту комунікативну систему, здатну до постійної модифікації, взаємодії, трансформації та адаптації відповідно до змін інформаційного середовища: «Жанр (у медійній жанрології) – історично сформована, вербалізована модель репрезентації дійсності, що має набір повторюваних, аналогових змістово-формальних (архітектонічних), мовно-стильових (жанрових) ознак, синхронізованих із системною, послідовною реалізацією завдань і функцій комунікативної ситуації в медіасфері» [Дисертація, с. 26]. Саме тому жанрова система сучасних медіа постає у дисертації як динамічний мовний організм, розвиток якого визначається взаємодією мовних, технологічних, соціальних та культурних чинників.

Саме теоретичне значення дисертації, на нашу думку, є її найбільш вагомою перевагою. Запропонована автором система поглядів істотно розширює сучасні уявлення про закономірності функціонування жанрової системи українських медіа, уточнює зміст базових категорій сучасної медіалінгвістики, поглиблює функціонально-стилістичну інтерпретацію медійного тексту та відкриває нові можливості для розвитку української жанрології.

Безперечною заслугою автора є органічне поєднання класичних традицій функціональної стилістики із сучасними досягненнями комунікативної лінгвістики. Дисертація демонструє високий рівень теоретичної культури, адже нові положення не протиставляються вже відомим концепціям, а логічно продовжують їх, розширюючи сферу застосування сучасних мовознавчих підходів до аналізу медійної комунікації.

Окремо варто наголосити на значенні виконаного дослідження для розвитку сучасної медіалінгвістики. Упродовж останніх років ця галузь активно розвивається, однак багато фундаментальних проблем залишалися недостатньо систематизованими. Представлена дисертація значною мірою усуває цю

прогалину, оскільки вперше пропонує масштабне комплексне бачення жанрової системи сучасних медіа як єдиного мовнокомунікативного простору.

Високу оцінку заслуговує також поняттєво-категоріальний рівень дослідження. Автор демонструє прагнення до максимальної термінологічної точності, логічної послідовності дефініцій та чіткого розмежування суміжних понять. Такий підхід забезпечує внутрішню цілісність дисертації та робить її вагомим методологічним орієнтиром для подальших наукових досліджень.

Особливим досягненням роботи, яке заслуговує окремої характеристики, є **«Словник операційних термінів і понять медійної жанрології»**. На наше глибоке переконання, його доцільно розглядати не як допоміжний додаток до дисертації, а як самостійний фундаментальний результат багаторічної наукової діяльності автора. В українській філології давно відчувалася потреба у впорядкуванні термінології медіалінгвістики, оскільки значна частина понять використовувалася неоднозначно або запозичувалася без достатнього теоретичного осмислення. Створений словник успішно розв'язує цю проблему. Його наукова цінність полягає передусім у систематизації поняттєвого апарату сучасної медійної жанрології. Д. Дергач не лише подає визначення окремих термінів, а й вибудовує між ними логічні системні зв'язки, формуючи цілісну категоріальну модель нового напрямку мовознавчих досліджень. Такий рівень узагальнення є характерним саме для фундаментальних докторських праць.

Вважаємо, що створений словник має всі підстави стати базовим довідковим виданням для науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів, журналістів, редакторів і фахівців у царині масової комунікації. Він значною мірою сприятиме уніфікації української наукової термінології, розвитку навчально-методичного забезпечення університетських дисциплін та подальшому формуванню української школи медійної жанрології.

Не менш вагомим результатом дисертаційної роботи є сформована Д. Дергачем система наукових дефініцій, що забезпечує внутрішню цілісність усього дослідження. В сучасній гуманітаристиці поняттєво-термінологічний апарат часто характеризується полісемією, міждисциплінарними нашаруваннями та неоднозначністю трактувань. На цьому тлі прагнення автора

до концептуальної впорядкованості, чіткого визначення базових категорій та логічного розмежування суміжних понять варто оцінити як істотне наукове досягнення, що має значення далеко за межами конкретної дисертаційної тематики.

Високу оцінку заслуговує також структура дисертації. Її побудова характеризується логічністю, послідовністю та внутрішньою завершеністю. Кожен розділ виконує самостійну дослідницьку функцію й водночас органічно інтегрується в загальну концепцію роботи. Саме така композиційна організація забезпечує цілісне сприйняття авторської наукової моделі та підтверджує високий рівень наукового проектування дослідження.

Перший розділ **«Медійна жанрологія в динаміці дослідницьких епістем сучасної гуманітаристики»** (с. 71-126) створює фундаментальне теоретико-методологічне підґрунтя всієї дисертації. Д. Дергач переконливо окреслює місце медійної жанрології у структурі сучасної гуманітарної науки, визначає основні напрями розвитку категорії жанру, систематизує наявні наукові підходи та формує власне бачення методологічних засад дослідження. Завдяки цьому подальший аналіз спирається на добре аргументовану концептуальну основу.

Другий розділ **«Домінантні маркери традиційної жанрової моделі медійної комунікації»** (с. 127-210) логічно продовжує теоретичні положення, розкриваючи мовностилістичні особливості традиційної жанрової системи сучасних медіа. Його цінність полягає насамперед у прагненні Д. Дергача поєднати функціонально-стилістичний аналіз із сучасними комунікативними підходами, що дозволяє комплексно осмислити закономірності функціонування інформаційних та аналітичних жанрів.

Третій розділ **«Поліфункціональний контекст динаміки стилістичної природи жанрів модерних медіа»** (с. 211-281) демонструє високий рівень наукової актуальності дослідження, адже присвячений аналізу тих жанрів і жанрових моделей, що активно формують сучасний цифровий медіапростір (шоу та його інваріанти, лайфгак, блог та ін.). Автор переконливо доводить, що новітні жанрові утворення не можуть бути адекватно описані та проаналізовані

в межах традиційних класифікацій, а потребують нового функціонально-комунікативного осмислення. Саме цей розділ особливо виразно демонструє перспективність запропонованої Д. Дергачем дослідницької концепції.

Четвертий розділ **«Актуальні процеси розвитку жанрової парадигми сучасних масмедіа»** (с. 282-363), без перебільшення, можна вважати концептуальною кульмінацією всієї дисертації. Саме тут найбільш повно реалізовано авторське бачення сучасної еволюції жанрової системи медійної комунікації. Аналіз процесів інтелектуалізації, стильової дифузії, жанрової інтерференції та розвитку іміджевої комунікації свідчить про високий рівень теоретичного узагальнення та дозволяє сформулювати цілісне уявлення про закономірності розвитку сучасного медіадискурсу.

Окремо варто відзначити високий рівень теоретичної бази дисертації. Автор опрацював значний масив українських і зарубіжних наукових праць (426 позицій, із них 178 – іноземними мовами), що забезпечує репрезентативність теоретичного підґрунтя дослідження. Водночас дисертант не обмежується аналізом відомих концепцій, а вступає з ними у науковий діалог, критично їх осмислює та формує власні узагальнення. Саме така дослідницька позиція є характерною ознакою зрілого науковця. До того ж наголосимо, що міждисциплінарність не є самоціллю автора, а виступає ефективним інструментом для комплексного пояснення складних процесів розвитку сучасної медійної комунікації.

Позитивної оцінки заслуговує також масштабний ілюстративний матеріал, який переконливо підтверджує сформульовані теоретичні положення: «було системно опрацьовано близько 100 різноформатних медіа (друковані, телевізійні, віртуальні) – понад 10000 медійних текстів (українською, англійською, німецькою, польською, болгарською мовами) і контекстів, що визначають жанрову динаміку медійної сфери першої чверті ХХІ століття. Серед проаналізованого матеріалу частка українськомовного сегменту становить 80 % (7850 текстів і контекстів)» [Дисертація, с. 65]. Його використання не має декларативного характеру, а підпорядковане вирішенню конкретних дослідницьких завдань. Це забезпечує високий ступінь

достовірності отриманих результатів і свідчить про належний рівень емпіричного обґрунтування авторської концепції.

Значущість дисертації полягає також у тому, що її результати мають потенціал для подальшого розвитку української наукової школи медіалінгвістики (під керівництвом – Л. Шевченко). Запропонована Д. Дергачем концепція відкриває нові напрями досліджень жанрової еволюції цифрових медіа, функціональної стилістики сучасного медіадискурсу, мовної організації мультимодальних текстів, комунікативної прагматики та жанрової динаміки інформаційного суспільства. Саме тому можна стверджувати, що виконана робота має не лише підсумковий, а й значний перспективний характер.

Загалом дисертація справляє враження фундаментального наукового дослідження, в якому гармонійно поєднуються масштабність поставленої проблеми, високий рівень методологічної культури, концептуальна цілісність, теоретична новизна та логічна завершеність авторських висновків.

Високо оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи, її фундаментальність, концептуальну завершеність та вагомий внесок у розвиток сучасної філологічної науки, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та переважно побажання, які мають виключно рекомендаційний і дискусійний характер та жодною мірою не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження.

По-перше, запропонована автором концепція медійної жанрології має настільки високий рівень теоретичного узагальнення, що вона вже сьогодні виходить за межі виключно мовознавчої проблематики. Через це перспективним видається її подальший розвиток у міждисциплінарному просторі медіазнавства, цифрової гуманітаристики, соціальних комунікацій, культурології та когнітивної науки. Такий напрям дослідження дозволив би ще ширше розкрити універсальний характер запропонованої авторської моделі.

По-друге, значний інтерес викликає сформульована Д. Дергачем система жанрової динаміки сучасних медіа. Водночас перспективним було б її подальше застосування до аналізу жанрової еволюції інформаційних платформ, що функціонують на основі алгоритмічного поширення контенту, а також до

комунікативних практик, пов'язаних із використанням технологій штучного інтелекту. Безперечно, ці явища лише починають формуватися як об'єкти гуманітарних досліджень, однак саме авторська концепція дисертації створює міцне підґрунтя для такого аналізу.

По-третє, окремі положення дисертації відкривають широкі можливості для розвитку порівняльних міжнародних студій. З огляду на масштабність виконаної роботи видається перспективним подальше зіставлення української жанрової моделі із сучасними європейськими традиціями медійної комунікації, що дозволило б ще виразніше окреслити універсальні та національно специфічні тенденції розвитку жанрової системи масмедіа.

По-четверте, заслуговує підтримки ідея подальшого розвитку укладеного автором «Словника операційних термінів і понять медійної жанрології». На мою думку, він уже сьогодні має достатній науковий потенціал для видання окремою академічною працею або створення електронної інтерактивної версії, що сприятиме його широкому використанню в науковому й освітньому середовищі.

По-п'яте, результати дисертаційного дослідження доцільно використати як основу для підготовки монографії та фундаментального університетського підручника з медійної жанрології. Вони можуть стати першими системними виданням із цієї проблематики в сучасній фаховому дискурсі. Представлена дисертація вже сьогодні містить достатньо теоретичного матеріалу для реалізації такого масштабного науково-освітнього проекту.

Усі висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, стосуються переважно перспектив подальшого розвитку запропонованої наукової концепції та жодною мірою не применшують високої оцінки виконаного дослідження.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що докторська дисертація Дергача Дмитра Валерійовича **«Медійні жанри в мовній комунікації: природа, функції, стилістичні параметри»** є завершеним, самостійним, фундаментальним науковим дослідженням, у якому успішно розв'язано важливу наукову проблему, що має істотне значення для розвитку сучасного

мовознавства, функціональної стилістики, медіалінгвістики, теорії тексту, комунікативної лінгвістики, жанрології та сучасної гуманітарної науки загалом.

Основні результати дослідження характеризуються високим рівнем наукової новизни, внутрішньою логічною завершеністю, концептуальною цілісністю, належним ступенем обґрунтованості й достовірності. Особливо варто відзначити оригінальність авторської концепції медійної жанрології, яка істотно розширює сучасні наукові уявлення про закономірності розвитку жанрової системи медійної комунікації та відкриває нові перспективи для подальших студій у цій галузі.

Реферат повною мірою відображає зміст дисертації, основні положення, результати й висновки проведеного дослідження. Опубліковані автором праці достатньо повно висвітлюють основні наукові результати дисертаційної роботи, а їх кількість і рівень відповідають встановленим вимогам.

Вважаємо, що рецензоване дослідження Дмитра Дергача за актуальністю, ступенем наукової новизни, теоретичним рівнем, обґрунтованістю результатів, концептуальною завершеністю й значенням для розвитку сучасної філологічної науки повністю відповідає вимогам, встановленим до докторських дисертацій, а її автор безумовно заслуговує на присудження наукового ступеня **доктора філологічних наук** зі спеціальності **10.02.01 – українська мова**.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
факультету української філології, культури і мистецтва
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Олександр СТИШОВ

